

Nu există înțelept genial (Emil Cioran)

TEZAU

Foaie a Bibliotecii Academiei Române

ANUL V, NR.8

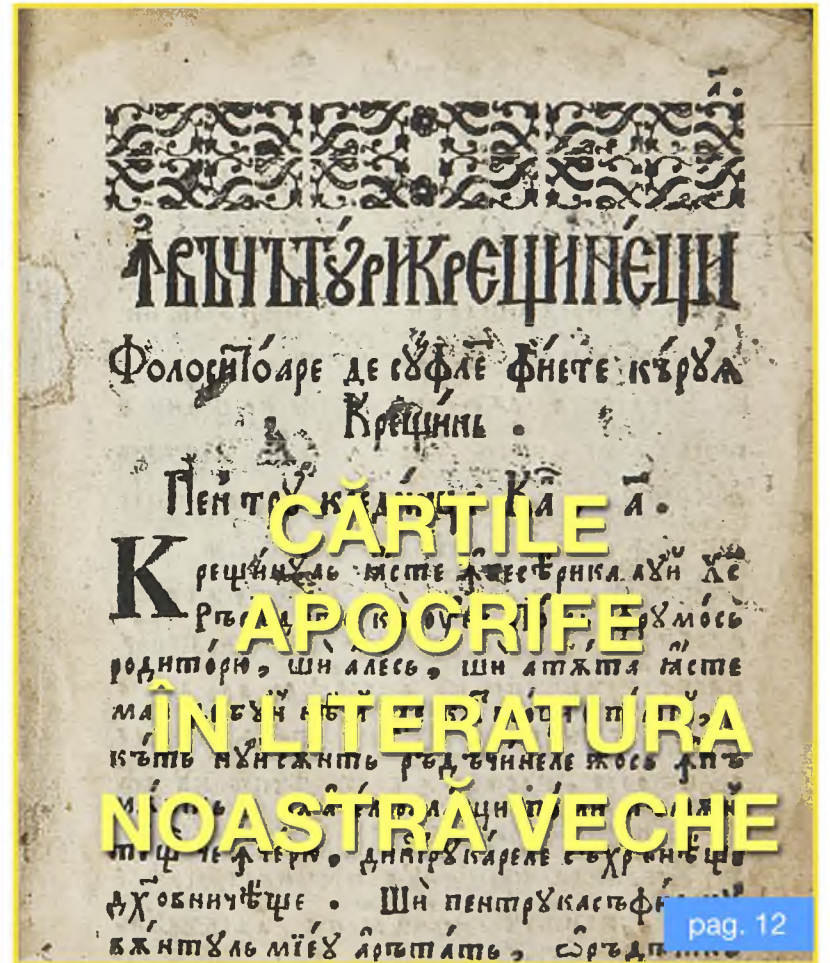
AUGUST 2024

APARE LUNAR

**O TRADUCERE MAI PUȚIN
CUNOSCUTĂ A ISTORIEI
BISERICEȘTI A
MITROPOLITULUI
MELETIE AL ATENEI**

pag. 2-3

**CĂRȚILE
APOCRIFE
ÎN LITERATURA
NOASTRĂ VECHIE**

pag. 12

**ȘTEFAN OCTAVIAN IOSIF
POET ȘI TRADUCĂTOR**

pag. 4-5

**IULIA HASDEU
COPILUL GENIAL CU UN
DESTIN TRAGIC**

pag. 6-7

**PRIMA CARTE DE BUCATE
TIPĂRITĂ ÎNAINTE
DE ANUL 1500**

pag. 10-11

**VLAD ȚEPEȘ ÎNTRE
LEGENDĂ ȘI ISTORIE**

pag. 8-9

ISTORIA LUI EROTOCRIT

Una dintre cele mai valoroase scrieri a lui Vikentios Kornaros este poemul epic *Erotokritos*. *Erotocritul* a fost tradus în românește de trei ori, prima dată înainte de 1780 de Hristodor Ioanu Trapezuntul, a doua oară de un anonim și a treia oară de Vasile Vîrnav ot [din] Botoșani. *Erotocritul* este un roman de dragoste. Cei doi îndrăgostiți sunt Aretuza, fiica regelui Iraelie al Atenei și Erotocrit, fiul sfințicului regelui, Pezostrat. Vicisitudinile sortii îi despart, cu noi și noi obstacole până când, în cele din urmă suferințele îndrăgostiților se curmă în mod firesc prin căsătoria lor. Nicolae Cartoian arată că sursa

principală a lui Erotokritos este romanul cavaleresc provensal din sec. XIV „Histoire du tresvaillant chevalier Paris et de la belle Vienne, fille du daulphin de Vienneys”, de Pierre de La Cépède. Poema lui Cornaro a fost ușor schimbată și adăugată în manuscrise românești încă de la începutul secolului al XIX-lea, sub titlul de Filerot și Antuza. Aici, *Erotocrit* se numește Filerot („cel ce iubește pe Eros”), iar Aretuza („cea cu virtute”), Antuza („cea ca o floare înflorită”). Peripețiile dragostei dintre cei doi eroi sunt identice cu cele din *Erotocrit*, intriga fiind pe alocuri complicată.

O TRADUCERE MAI PUȚIN CUNOSCUTĂ A ISTORIEI

Mănăstirea Cernica, una dintre cele mai cunoscute și îndrăgite comunități monahale muntene, datând de la începutul secolului al XVII-lea, a fost renumită, de-a lungul timpului, pentru rânduiala vieții de obște, pentru părinți îmbunătățiți care au trăit acolo, dintre care unii, precum stareții Gheorghe și Calinic, au fost recunoscuți oficial în rândul sfinților, dar și prin activitatea cultural-intelectuală intensă și de calitate, promovată la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, când, la mănăstire, se traduceau și copiau numeroase texte bisericești, manuscrisele fiind frumos împodobite cu miniaturi policrome. O mare parte a cărților obștii cernicane, manuscrise sau tipărite, de o reală valoare ca text și formă artistică, sunt păstrate în prezent la Biblioteca Academiei Române din București, în colecțiile căreia majoritatea au intrat prin donațiile Ministerului Cultelor, din 1902-1904.

Dintre aceste importante piese, evidențiem, prin rândurile de față,

Costachi, mitropolitul Moldovei”, tom. I-IV, Iași, 1841-1842), Naum Râmnicianul traducea, la Cernica, din binecuvântarea Sf. Calinic, pe atunci stareț al acelei comunități monahale, aceeași lucrare a lui Meletie. Textul cărțurului muntean era prescris, adică copiat pe curat, de Casian monahul din Cernica, un activ copist al vremii. După moartea lui Naum, Casian, a completat ultima parte a volumului al treilea, după o traducere în română a lui Veniamin, păstrată într-un manuscris din 1829, adus probabil la Cernica de călugării de la Neamț. În afara manuscriselor lui Naum Râmnicianu, la care ne referim în cele ce urmează, la Biblioteca Academiei Române din București se păstrează și tipăriturile, atât ediția greacă, editată la Viena, în patru volume, între 1783-1795, menționată de Émile Legrand, în a sa cunoscută *Bibliographie Hellénique*, cât și tipăritura românească de la Iași, a lui Veniamin Costachi. Amintim pe scurt că Naum Râmnicianu (1764-1838/1839) a fost un cleric

un bun cunoscător al limbii grecești, nota că „traducerea lui Naum este foarte corectă și înțelesă, superioară pe alocurea celei a Mitropolitului Veniamin”.

Primul volum a fost realizat, după cum citim la f. 366 a Ms. rom. 1948, în Cernica, în 1835. Prefața, semnată de „smeritul și nevrednicul protosinghelul Naum”, ne spune că acest cărțurar, fiind în acea vreme în al doilea an în obștea cernicană, unde nădăjduia să petreacă până la sfârșitul vieții și să îmbrace schima mare, primise de la starețul Calinic, „mie duhovnicesc părinte ... spre ascultare și în chip de rucodelie”, sarcina de a traduce cartea lui Meletie, ce era „tălmăcită în limba cea proastă grecească, ca să o tălmăcesc în limba noastră cea românească, spre folosul patriei și al tuturor blagocestivilor iubitori de cetire”. Naum menționa că, neavând ajutor la această îndeletnicire, tradusese singur tomul întâi și se apucase de al doilea și că, ambele părți erau copiate pe curat, „după izvoadele mele”, de Casian monahul.

cuvintelor cei de obște și proaste limbi grecești. Și decât limba cea proastă grecească, mai bogată și mai cu putere iaste limba noastră cea rumânească. Iar decât limba noastră, mai cu putere iaste cea elinească și izvor iaste înțelepciunii lumești, în toate limbile [...] Iar limba elinească mai puternică iaste decât limba noastră cea rumânească, că nici noi multe cuvinte elinești nu le putem zice fără părțicele ajutoare”. Tot în prefață, Naum amintește că învățase ortografia și arta tiparului lângă dascălul său de la Episcopia Râmnicului, despre traducerile și edițiile ieșite de acolo el având o impresie deosebit de bună: „Și cea mai aleasă între toate tipografiile neamurilor rumânești, au fost tipografia Episcopiei Râmnicului”.

O copie după primul tom al traducerii lui Naum a realizat-o monahul Casian, cu binecuvântarea Sf. Calinic, 1834-1835, păstrată în Ms. 2053, ce redă: „Bisericeasca istorie a lui Meletie al Athinelor, care să coprinde în trei tomuri toată, acum într-acest chip prescrisă după

Mănăstirea Cernica

manuscrisele românești (în continuare Mss. rom.) 1948, 1949, 1950, 1561, 2053, care redau părți din „Istoria Bisericească” a mitropolitului Meletie al Atenei, însă nu în traducerea lui Veniamin Costachi al Moldovei, care s-a și publicat la Iași, în 1841-1842, și care este cunoscută publicului, ci în cea a cărțurului muntean Naum Râmnicianu, variantă rămasă inedită. Așadar, cam în aceeași perioadă când Veniamin Costachi traducea lucrarea ierarhului grec, pe care a reușit să o finalizeze și să o publice („Bisericeasca istorie ... tălmăcită din elinească limbă în cea proastă elinească de Gheorghe Vendoti ... Iar acum tălmăcită în limba românească de smeritul Veniamin

implicat în viața intelectuală și culturală a vremii; învățase la București, colaborase cu arhimandritul Filaret la Mitropolia din București, apoi la Râmnic; activase ca profesor și ajunsese egumen al mănăstirii Sf. Apostoli din București, iar după 1833 se retrăsese la Cernica, unde a petrecut ultima parte a vieții. Detalii despre viața și activitatea sa literară au fost prezentate, ca discurs de recepție la primirea în Academia Română, de către Constantin Erbiceanu, în ședința din martie 1900, iar răspunsul din partea membrilor a fost elaborat de Dimitrie A. Sturdza, pe acea vreme secretar general al aceluiași for cultural. Menționând și aceste manuscrise, Constantin Erbiceanu,

Naum preciza și modul în care a tradus sau redat anumite semne și cuvinte din limba greacă în română scrisă cu caractere chirilice, făcând, în acest context, referiri la diferențele dintre greaca veche („elinească”) și cea nouă („cea proastă”) și limba română, textul fiind astfel aranjat încât să înțeleagă cititorii și să exprime cât mai fidel mesajul original: „Iar pentru buna rânduială a tălmăcirii și pentru cuviincioasa cetire a cetitorului, cele următoare vom zice: Fieștecare limbă are harul său și fieștecare limbă are podoaba sa la așezarea cuvintelor. Care lucrare de nevoie sânt a le știi și scriitorul și cetitorul. Mai întâi dar, însuși la elini, multă deosebire iaste între așezarea cuvintelor elinești și între așezarea

însuși izvodul cel tălmăcit după grece de cuviosul Naum proin Apostoleanu din București, aici în sfânta obștejite Cernica, din blagoslovenia cuviosului părintelui nostru chir Callinic arhimandritul, înainte stătătorul și starețul aceștii de Dumnezeu păzite obștejite, începându-se tălmăcirea împreună și prescrierea la leat 1834 noiembrie. Tom 1”. Manuscrisul prescris de Casian, conținând tomul întâi al Istoriei bisericești, care se încheie cu veacul al IV-lea, este deosebit de frumos ornat cu miniaturi policrome, iar scrisul este îngrijit. Manuscrisul copiat de Casian redă, înaintea textului propriu-zis și a vieții lui Meletie, care sunt prezente și în ediția de la Iași, și alte două cuvântări, a lui

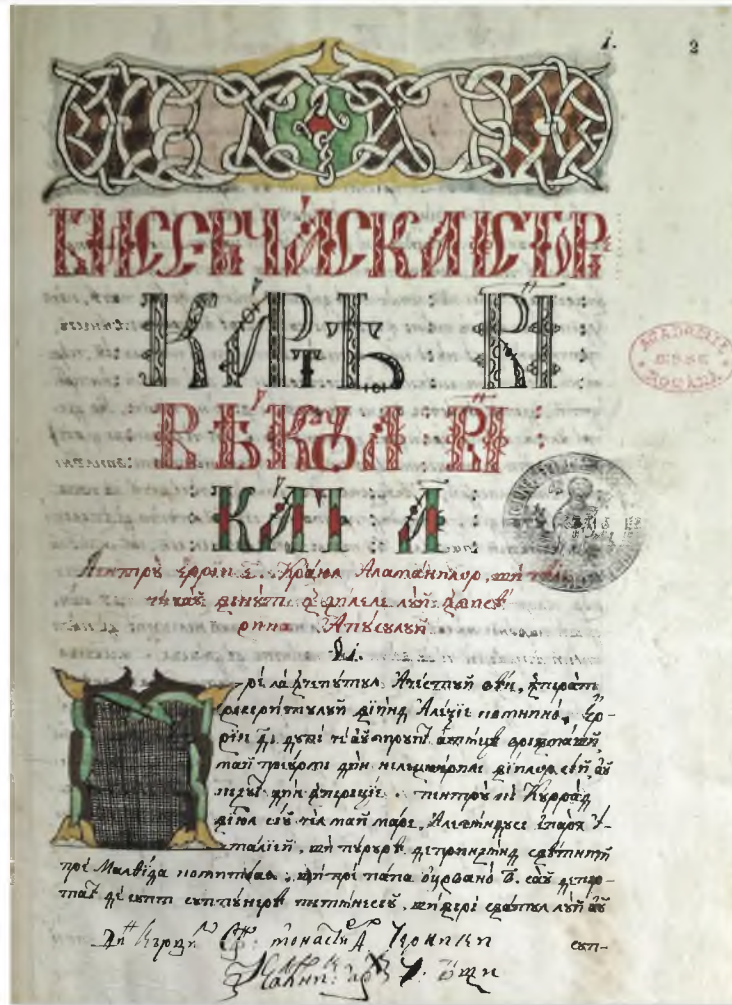
BISERICESTI A MITROPOLITULUI MELETIE AL ATENEI

Polizos din Ioanina și Gheorghe Vendoti din Zachintos, intelectuali greci care s-au implicat în editarea lucrării la Viena (căci Meletie murise în 1714, fără a apuca să-și vadă opera editată), prefețe care nu apar în traducerea de la Iași. În schimb, tipăritura lui Veniamin are prebiul cuvânt către cititor, în care se subliniază folosul Istoriei bisericești. Din manuscrisul cernican descoperim efortul depus de Polizos și Vendoti pentru tipărirea operei: faptul că ei, neavând bani pentru a plăti tirajul, apelaseră la negustorii și grecii din Veneția și Viena, Trieste, Smirna, Zachint; apoi eșecul de a edita cartea la Veneția, dar tipărirea ei, în bune condiții, pe hârtie de calitate, la Viena, cu acceptul autorităților locale.

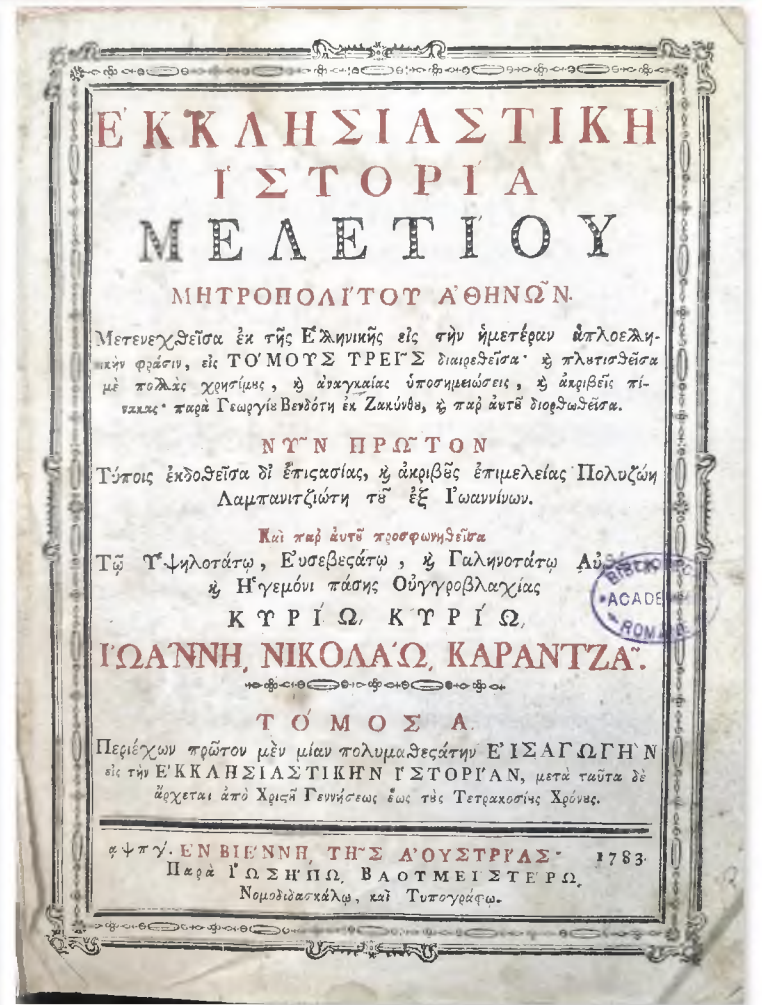
În ceea ce privește conținutul, „Istoria bisericească” cuprinde, așa cum ne spune Gheorghe Vendoti, istoria a 17 veacuri, tomul întâi mergând până la moartea împăratului Theodosie; al doilea redând evenimentele de la Arcadius și Honorius până la moartea împăratului bizantin Alexie Anghel. Tomul trei continuă de la Alexie Anghel până în vremea sultanului Mustafa II, care a domnit între 1695-1703. Ultimul tom completa informațiile cu evenimente petrecute mai recent. Între ff. 9 v-10 v ale Ms. transcris de Casian, este redată „Viața fericitului și pururea-pomenitului Meletie” al Atenei, despre care aflăm că se născuse în Ioanina și se numea din botez Mihail. Studiase în prima parte a vieții în orașul natal, fusese hirotonit preot de Climent, mitropolitul locului, apoi își completase studiile la Veneția, unde învățase „deslușit limba și tot felul de științe, făcându-se nu numai filosof și matimatic, ci și ritor prea ales și doftor prea bun”. La întoarcerea în Ioanina, predase ca dascăl la școala de acolo, iar după moartea mitropolitului de Nafpaktos și Arta, Meletie fusese ales ierarh al acelei dioceze, în noiembrie 1692. Din 1703, fusese numit mitropolit al Atenei, funcție pe care a deținut-o 11 ani, continuând și activitatea științifică, care a dus la realizarea „Istoriei bisericești”. În ultima parte a vieții, se propusese să fie mitropolit de Ioanina dar, bolnav fiind, a murit la 12 decembrie 1714, fără a fi numit în funcție.

În concluzie, lucrarea lui Naum pune în lumină, pe de o parte, legăturile spațiului românesc cu Ortodoxia de limbă greacă, din care se traduceau în română numeroase lucrări, iar pe de altă parte arată interesul mediului monahal românesc nu doar pentru cărțile de cult sau pentru cele ce redau învățăturile ale sfinților referitoare la rugăciune sau asceză, ci și pentru istoria bisericească (care contribuia și ea la zidirea sufletească a monahilor). Totodată, se remarcă tendința de achiziționare și traducere în română a celor mai recente apariții editoriale, ieșite din teascurile editurilor europene ale vremii.

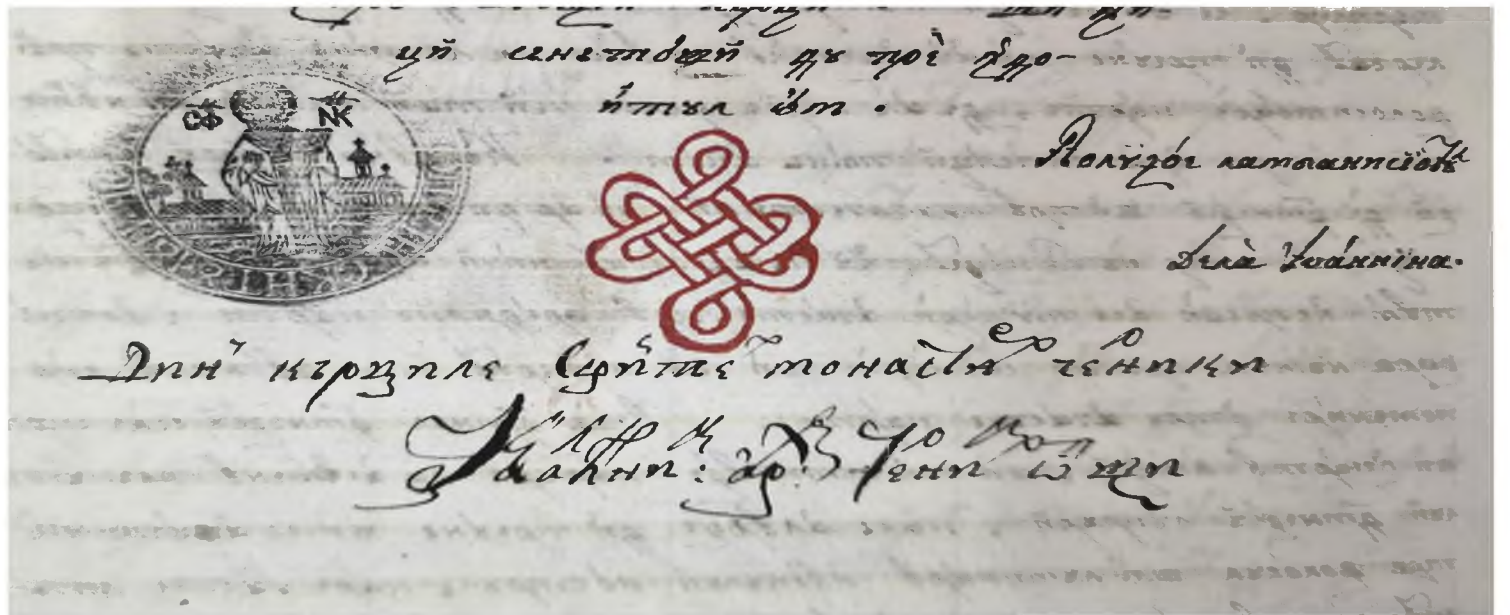
Oana-Mădălina Popescu

Ms rom 1561

Ms rom 2053

Ms rom 2053

ȘTEFAN OCTAVIAN IOSIF

Ștefan Octavian Iosif, (Șt.O.Iosif) poet și traducător, custode de muzeu, a văzut lumina zilei la 11 octombrie 1875, la Brașov. Primește numele Ștefan Octavian și crește în familia profesorului licențiat în filologie la Leipzig și a Paraschivei, născută Mihălțeanu, nepoata lui G. Munteanu, primul traducător al „Suferințelor tânărului Werther” în limba română. La șase ani, copilul, pentru a fi cât mai aproape de casă, este înscris la o școală de fete. Adoră natura și muntele Tâmpa îi este loc de joacă. În anul 1882, vede spectacolul de operetă „Crai nou”, a lui Ciprian Porumbescu. Este profund impresionat, participă la repetiții, învață rolurile și se declară cucerit de farmecul teatrului. Din 1885 studiază la „Gimnaziul Mare Public Român”, o instituție cu programă umanistă, unde învață temeinic latina, franceza și maghiara. Peste ani, va traduce din toate aceste limbi. Debutază cu o poezie despre Mihai Viteazul, într-o culegere editată de Ioan Pop-Reteganul în 1888, „Povești ardelenesti”. Peste un an, întreaga familie se mută la Sibiu, unde, în lipsa unei școli românești care să corespundă pregătirii lui, este înscris în clasa a V-a a liceului maghiar. Continuă să scrie versuri melancolice, începe chiar și o dramă cu temă istorică, pe care însă nu o va termina niciodată. În 1891 înființează o societate literară, unde se citeau opere ale scriitorilor români, îndeosebi poeme ale lui Mihai Eminescu. Când tatăl său părăsește Sibiu pentru a se transfera la Turnu-Măgurele, Ștefan Octavian Iosif alege să se înscrie la liceul particular „Lumina” din București, continuând să scrie. În perioada aceasta apare la Craiova, în „Revista școlii” o poezie, „Izvorul” și reușește o splendidă traducere a baladei „Craiul fetelor” a lui Goethe. Se înscrie la liceul „Gheorghe Lazăr”, colaborează cu „Adevărul”, unde i se publică atât versuri cât și proză. Vlahuță și Urechia îl fac un vrednic colaborator al

revistei „Viața”, în care publică săptămânal traduceri sau poezii proprii. la bacalaureatul în 1895 și apoi este admis la Facultatea de Litere și Filosofie din București, la secția de Filosofie. Publică în continuare în „Viața” și în „Gazeta săteanului”, fără să meargă la facultate. Se angajează în 1896 la Ministerul Domeniilor, fiind copist, apoi I. L. Caragiale îl ia secretar, poetul fiind extrem de uimit și de încântat de atmosfera literară din

jurul dramaturgului. Este colaborator la revista „Epoca literară”, corector și traducător, publicând și prima sa carte de traduceri, „Apostolul și alte poezii”. În 1897 Ștefan Octavian Iosif colaborează la Iași la unul dintre ziarurile orașului, în timp ce lucrează pentru profesorul H. Tikin. Când revine în București, publică o altă culegere de traduceri, „Poezii alese” și imediat vede lumina tiparului și primul său volum de

poezii originale, intitulat „Versuri”. În 1898 își leagă numele de înființarea revistei „Floare-albastră”. Au urmat volumele: „Versuri” (1897); „Patriarhale” (1901); „Poezii. 1901-1902” (1902); „Credințe” (1905); „Din zile mari” (1905); „Zorile” (1907); „Legenda funigiei” (1907) – poem dramatic, scris în colaborare cu D. Anghel; „Poezii. 1893-1908”. (1908); „Cometa” (1908) – scris în

POET ȘI TRADUCĂTOR

colaborare cu D. Anghel; „Caleidoscopul lui A. Mirea” (în colaborare cu D. Anghel, I-II, 1908-1910); „Carmen saeculare” (1909) – poem istoric, scris în colaborare cu D. Anghel; „Cireșul lui Lucullus” (1910) – schițe, în colaborare cu D. Anghel; „Portrete” (1910) – scris în colaborare cu D. Anghel; „Cântece” (1912). Considerat reprezentant al sămănătorismului, autorul este preocupat în poeziile sale mai puțin de tratarea unor teme specifice – satul, dezrădăcinarea, istoria, el creând de fapt o poezie de atmosferă, foarte sensibilă. Departe de a-l modela în vederea identificării lui cu doctrina, „Sămănătorul” își găsește în Șt. O. Iosif poetul ideal, de perfectă expresie a tendințelor sale. (...) Simțirea trecutului și a valorilor sale morale a fost pentru Iosif altceva decât o dogmă: un act natural, fiziologic, ca respirația. Caracterul firesc și sinceritatea poeziei sale, saturată de tradiționalism, în afară de orice spirit programatic, sunt indiscutabile, arăta criticul literar Șerban Cioculescu, potrivit lucrării „Dicționarul general al literaturii române” (Editura Univers Enciclopedic, București, 2005). A tradus mult din H. Heine, P. Verlaine, W. Goethe, F. Schiller, H. Ibsen, Al. Petofi, R. Wagner, W. Shakespeare, Corneille, La Fontaine ș.a., traducătorul de poezie Șt. O. Iosif fiind unanim elogiat. *Prietenia cu Dimitrie Anghel* Șt. O. Iosif și Dimitrie Anghel s-au cunoscut la Paris, în 1901, unde se aflau la studii. Temperamente total diferite, aveau totuși câteva trăsături care îi uneau: amândoi erau poeți, nutrivând

o mare sete de instruire și afirmare literară, și amândoi erau – structural vorbind – niște visători și niște romantici. Deși psihologic se deosebeau, în plan mai larg se întâlneau și se „completau” în chip fericit: pe când interiorizat Șt. O. Iosif se simțea atras de exuberantul Anghel, acesta din urmă afla în persoana delicatului Iosif un fel de „reper” literar și temperamental, de care avea nevoie. Fiind și apropiați ca vârstă (Iosif avea 26 de ani, iar Anghel 28), cei doi s-au împrietenit. O relație benefică și pentru literele românești. Și-au luat un pseudonim – A. Mirea – sub care au început să publice lucrări originale și numeroase traduceri din literatura franceză, ajungând în cele din urmă să semneze împreună celebrul *Caleidoscop* al lui A. Mirea, volum apărut în 1908 și comentat de critica și istoria literară, atât la apariție, cât și mai târziu. Din păcate, au iubit aceeași femeie, pe poeta și prozatoarea Natalia Negru. Aceasta s-a căsătorit în 1904 cu Șt. O. Iosif, cu care a avut o fiică, pe Corina. În 1910 relațiile dintre soți se răcesc și, în 1911, cei doi divorțează. Natalia Negru se recăsătorește în 1911 cu Dimitrie Anghel, care va muri de septicemie în 1914, în urma unei tentative nereușite de sinucidere prin împușcare, după ce își împușcase soția într-o criză de gelozie. Natalia Negru a supraviețuit și a trăit aproape încă 50 de ani. Șt. O. Iosif a murit în spital, în urma unei congestii cerebrale, la 22 iunie 1913.

Ioana Pavelescu

IULIA HASDEU COPILUL GENIAL

Iulia Hasdeu s-a născut pe 14 noiembrie 1869, în București, fiind unica fiică a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu și a soției sale, Iulia. Bogdan Petriceicu Hasdeu a fost una dintre cele mai mari personalități ale culturii române din toate timpurile, fiind pionier în diferite ramuri ale filologiei și istoriei românești, precum și un spirit enciclopedic, jurist, lingvist, folclorist, publicist, istoric și om politic. Scrierile de geniu ale Iuliei nu au uimit doar familia, ci și apropiații care treceau pragul casei Hasdeu. Printre aceștia se numărau mulți oameni de cultură cunoscuți, precum Alexandru Macedonski. Venit în vizită, Macedonski a rămas uimit de inteligența copilei. Poetul ar fi întrebat-o pe fetiță dacă știe o poezie. Iulia nu i-ar fi răspuns, ci i-ar fi întors întrebarea: „Dar tu?”. Macedonski i-a recitat atunci o poezie. Fetița a ascultat cu atenție, iar câteva minute mai târziu a recitat-o la rândul său. „Era rumenă, frumoasă, veselă, zveltă în talia-i subțire și mlădioasă, cu ochii umezi de zglobie fericire, prietenoasă și glumeață fără urmă de cochetărie, înflăcărandu-se în orice discuție în care idealul și arta erau în joc. Cine

ar fi crezut că în pieptul ei zăcea răul care nu iartă?”, a scris profesorul Gheorghe Ionescu-Gion. Când părinții și învățătorii și-au dat seama că au în față un copil genial,

pentru Iulia s-a făcut o excepție, care nu se mai făcuse până atunci în învățământul românesc. Copila a susținut examenele de absolvire ale ciclului primar la doar 8 ani. Fiind pasionată de muzică și având o voce extraordinară, a terminat Conservatorul, la secția de canto și pian. La 16 ani, în anul 1886, Iulia Hasdeu a devenit prima româncă înscrisă la Universitatea Sorbona, unde urma să susțină licența în Filosofie la Facultatea de Litere din cadrul prestigioasei instituții de învățământ. Tot la Paris, frecventează cursurile de la École des Hautes Études din Paris. Tânăra de 16 ani a reușit să uimească toți profesorii, studia intens, simțea nevoia să acumuleze cât mai multe cunoștințe, lua lecții de pictură și de canto de la profesori celebri ai vremii, era sănătoasă, puternică, veselă și glumeață. Dormea puțin, doar câte 5-6 ore pe noapte și studia intens. În același timp, lua lecții de pictură și de canto. Cei care au cunoscut-o pe Iulia Hasdeu o descriu, dincolo de inteligența sa, ca fiind sănătoasă, puternică, veselă și glumeață.

Pe când se afla la Sorbona, au apărut primele semne ale tuberculozei. Preocupată prea mult de studiu și prea puțin de starea sănătății, Iulia a ignorat aceste semne ale bolii. A ținut la Sorbona două conferințe, cu teme „Logica ipotezei” și „A doua carte a lui Herodot”, demonstrând un remarcabil talent oratoric. Era efectiv îndrăgostită de limba și cultura franceză, dar mai ales de trei mari personalități, Napoleon I, Ferdinand de Lesseps și Victor Hugo, Iulia Hasdeu suferind nespus la moartea, în 1885, a lui Hugo, unul din idoli ei. Tânăra începe pregătirea pentru teza de doctorat, cu tema „Filosofia populară la români: logica, psihologia, metafizica, etica și teodiceea”, însă în anul 1887, se îmbolnăvește grav, ignoră primele semne ale bolii, din prea multă dorință de a învăța, iar medicii dau un verdict crunt: are tuberculoză. În vara anului 1887, vine în vizită la Curtea de Argeș, a continuat să scrie poezii și cugetări, apoi s-a întors la Paris, însă boala se agravează, iar în aprilie 1888 este obligată să întrerupă studiile. Părinții

CU UN DESTIN TRAGIC

săi au dus-o la tratament la Montreux, în Elveția, însă, deși medicii opinau că boala tinerei se va vindeca, starea ei se deteriora vizibil.

A revenit în România, părinții săi o duc la tratament la Agapia, apoi la București, însă starea fetei era din ce în ce mai rea. Iulia Hasdeu ajunsese să se împace cu destinul său și, cu ultimele puteri, în martie 1888, scrie poezia „Moartea”, o tulburătoare transpunere artistică a momentelor de final. Se stinge din viață la 29 septembrie 1888, fiind înmormântată la Cimitirul Bellu. După moartea unicei sale fiice, Bogdan Petriceicu Hasdeu a descoperit cugetări, poezii, schițe de dramă și comedii, materiale ale tezei de doctorat, o cantitate impresionantă de notițe scrise de tânără, inclusiv pe patul în care și-a trăit ultimele luni.

Imediat după moartea lui Iulia, în paginile periodicului „Revista Nouă”, al cărui director era Hasdeu, au fost publicate câteva din poeziile fiicei sale, iar un număr al publicației a fost expediat către colegul și amicul Michel Bréal, de la Paris, care i-a confirmat că proiectul de a publica operele tinerei în capitala Franței a fost primit cu mare simpatie. Casele de editură Hachette și Socec au găzduit, în cursul anului 1889, apariția celor trei volume din colecția „Œuvres posthumes”, de Iulia B.P. Hasdeu. Primul tom, cuprinzând poezii, a apărut în martie 1889, sub titlul dorit de poetă, „Bourgeois d'Avril”. Michel Bréal scria, cu încântare, la 20 aprilie 1889: „fiindcă a iubit atât de mult Franța, ea merită ca noi să-i păstrăm totdeauna numele în onoare și dragoste”.

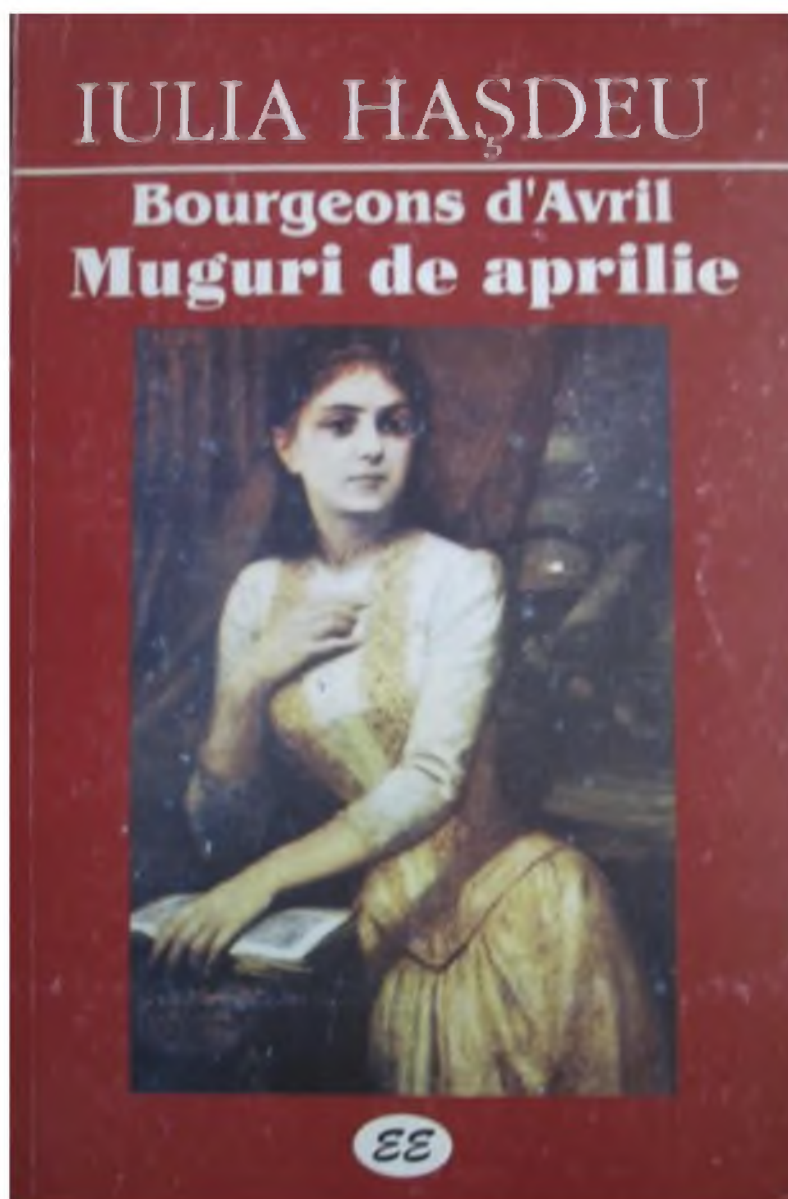
Publicarea operelor lui Iulia aducea tatălui o oarecare consolare necesară pentru a-și putea continua existența, savantul fiind convins de importanța tezaurului literar lăsat de fiica sa. Cu toate acestea, tatăl îndurerat a căutat fără încetare o explicație pentru destinul crunt al tinerei, și-a plâns fiica fără încetare și a așteptat un semn de la ea. Conform celor afirmate de Hasdeu, în martie 1890, scriitorul a primit un semn de la fiica sa: „Trecuseră șase luni după moartea fiicei mele. Era în martie: iarna plecaseră, primăvara nu sosise încă. Într-o seară umedă și posomorâtă ședeam singur în odaie, lângă masa mea de lucru. De-nainte-mi, ca totdeauna, era o testea de hârtie și mai multe creioane. Cum? Nu știu, nu știu, nu știu, dar fără ca s-o știu, mâna mea lua un creion și-i rezema vârful de luciul hârtiei. Începui a simți la tâmpla stângă bătăi scurte și îndesate, întocmai ca și când ar fi fost băgat într-însă un aparat telegrafic. Deodată, mâna mea se puse într-o mișcare fără astâmpăr. Vreo cinci secunde cel mult. Când brațul se opri și creionul căzu dintre degete, mă

simții deșteptat dintr-un somn, deși eram sigur că nu adormisem.

Aruncai privirea pe hârtie și cetii acolo foarte limpede: «Je suis heureuse; je t'aime; nous nous reverrons; cela doit te suffire. Julie Hasdeu» – (Sunt fericită; te iubesc; ne vom revedea; Asta ar trebui să-ți fie îndeajuns). „Era scris și iscălit cu slova fiicei mele”, avea să mărturisească Hasdeu. După acest semn, el și-a făcut un țel din a regăsi spiritul fiicei dispărute prin orice mijloace, s-a refugiat în spiritism, apoi a construit un templu în amintirea fiicei sale la cimitirul Bellu, iar în anul 1893 a luat decizia de a ridica un castel, în memoria copilei sale. Castelul Iulia Hasdeu de la Câmpina, „Marele templu de dincolo”, a fost ridicat între anii 1893-1896, după planurile pe care însăși Iulia i le-ar fi transmis tatălui de pe lumea cealaltă.

Castelul are o arhitectură ce utilizează elemente cu trimiteri directe către epocile Evului Mediu, o înfățișare de fortăreață, de spațiu închis ezoteric. Intrarea principală este străjuită de două tronuri, mari jilțuri din piatră, așezate fiecare pe câte șapte lespezi ce simbolizează trecerea sufletului omenesc prin cele șapte etape cunoscute în credința populară sub denumirea de vămile văzduhului, iar lângă cele două jilțuri sunt sculptate săgețile care indică procesul reversibil al reîncarnării. Aici, Bogdan Petriceicu Hasdeu dă viață primului volum de spiritism din literatura română – intitulat „Sic Cogito”, o carte creată după „sfaturile” primite de la Iulia.

Gabriela Dumitrescu

VLAD ȚEPEȘ ÎNTRE LEGENDĂ

O figură marcantă a neamului românesc, Vlad Țepeș își face prima apariție notabilă în istorie la 1448, însă, înainte de a discuta despre prima domnie a lui Țepeș trebuie să lămurim anumite aspecte. În cele 3 decenii scurse de la moartea lui Mircea cel Bătrân (1418), pe tronul Țării Românești s-au perindat 8 domnitori, posibili descendenți ai lui Dan I (1377-1386) fie ai lui Mircea cel Bătrân (1386-1418), ambii fii ai lui Radu I. Aceasta instabilitate politică a fost o consecință directă a aplicării unui principiu de moștenire diferit de Europa de Vest. Dacă în vest funcționa principiul primogeniturii (primul născut moștenește mare parte a averii), în Țările Române se aplica principiul ereditar-electiv. Ce presupune acest principiu? Precizarea este clară: orice os domnesc poate pretinde tronul țării.

aceea perioadă, lăncu de Hunedoara se pregătea de cruciada de la Kossovopolje, și alături de el și protejatul său, Vladislav II. Acest lucru i-a înlesnit accesul la tron al lui Vlad, dar Vladislav II revine în țară și recucerește tronul. Prima domnie a lui Țepeș, se încheie foarte rapid, în noiembrie 1448. Trebuie să facem o mică remarcă asupra bătăliei de la Kossovopolje. Ca urmare a înfrângerii creștinilor, Vladislav II începe să intre sub influența otomană, lucru de neacceptat pentru lăncu de Hunedoara. Acesta intervine din nou în Țara Românească în 1456, înlocuindu-l pe Vladislav cu Vlad Țepeș. Acesta din urmă se refugiase în Transilvania și, din 1448, a tot încercat să recâștige tronul. lăncu de Hunedoara nu s-a arătat interesat în a-l ajuta din 2 motive. În primul rând, era blocat

motive economice, dar și politice. Ambele orașe adăposteau eventuali pretendenți la tronul lui Vlad, Brașovul pe Dan, fiul lui Vladislav II, iar în Sibiu trăia Vlad Călugărul, un frate vitreg al lui Vlad Țepeș. De asemenea, Vlad intervine în Moldova în favoarea lui Ștefan, în 1457. După moartea lui lăncu de Hunedoara, imediat după cruciada de la Belgrad, în 1456, Vlad Țepeș începe să se apropie de Imperiul Otoman. Dacă ne uităm în trecutul său, Vlad are legături solide cu turcii. A fost ostatic la Poarta, din 1442/1443 până la 1448, când, cu ajutorul turcilor își începe prima domnie. De notat, că un frate al său, Radu cel Frumos (viitor domn între 1462-1473), a fost și el ostatic la Curtea Otomană, rămânând acolo până la accesul sa la tron. În ceea ce privește relația lui Vlad cu Biserica, aceasta a fost oarecum

atribuțiile și pătrunde în Țara Românească pentru a jefui, dar în timpul retragerii, în jur de 18.000 de turci sunt surprinși de un atac român, din care nu mai scapă decât 8.000 de soldați. La 17-18 iunie 1462 are loc celebrul Atac de Noapte. Ostașii români căutau cortul sultanului, dar, nefiind familiarizați cu tabăra, au dat greș. După această bătălie, Vlad continuă să hărțuiască armata otomană, cu atacuri scurte asupra ariergărzii sale. Acest lucru, coroborat cu acea celebră tactică de pârjolire a pământului l-au determinat pe sultan să se retragă, nereușind să îndeplinească obiectivul minimal: punerea lui Radu cel Frumos pe tron, în locul lui Vlad Țepeș. În ciuda victoriilor reputate împotriva turcilor, Vlad nu a mai avut viață lungă pe tronul Țării Românești. La 26 noiembrie 1462

Aplicarea sa a deschis un larg câmp luptelor pentru putere între toți descendenții domnești – legitimi sau nu – dar în mod special între 2 familii: Drăculeștii și Dăneștii. În 1447, lăncu de Hunedoara intervine în sprijinul Dăneștilor, îl asasinează pe Vlad Dracul (tatăl lui Vlad Țepeș) din cauza apropierii sale de otomani și îl înscăunează pe Vladislav II. Totuși, lăncu avea și alte scopuri în intervenția sa din Țara Românească. „Cosmografia” lui Aeneas Sylvius Piccolomini (viitorul papă Pius II) ne spune: „nu i-a reinstalat într-atât pe aceia «Dănești», cât a dobândit pentru sine însuși glorie și bogății”; iată deci, motivul concret al intervenției lui lăncu de Hunedoara în Țara Românească. Prima domnie a lui Vlad începe în septembrie 1448. De notat că, în

de tratatul de pace din 1451, care a consolidat poziția internațională a lui Vladislav II, dar anumite evenimente din perioada 1452-1456 i-au schimbat părerea. Al doilea motiv, l-a reprezentat eventuala luptă de la Belgrad, lăncu înlocuindu-l pe Vladislav – ale cărui preferințe înclinau spre turci – spre a-și asigura flancul stâng al viitorului front. În prealabil de această mutare politică, lăncu îi retrăsese cele 2 feude transilvănene: Amlașul și Făgărașul, din dorința de a-și asigura complet frontiera sudică, în eventualitatea unei invazii turcești. A doua domnie a lui Vlad începe în prima jumătate a anului 1456. În timpul acestei domnii, ce va dura până în 1462, are parte de câteva evenimente tumultuoase. Intră în conflict cu Sibiu și Brașovul din

anavoioasă. Dacă după moartea lui lăncu de Hunedoara, Vlad a devenit vasalul păgânilor, începând cu 1459, politica sa externă se schimbă radical. Avantajat de faptul că pe tronul Ungariei urcase Matia Corvin fiul lui lăncu, Țepeș întoarce din nou armele împotriva turcilor. Această turnură politică îmbunătățește considerabil relația sa cu Biserica, Vlad încercând să se erijeze în continuatorul Bizanțului. Ultimul său an de domnie, 1462, este plin de evenimente. În ianuarie recucerește Giurgiul, ce reprezenta cel mai important cap de pod al turcilor, și întreprinde o incursiune la sud de Dunăre. Mehmet II îl trimite pe vizirul Mahmud, cu un efectiv de aproximativ 30.000 de soldați pentru a împiedica o eventuală nouă incursiune a lui Vlad la sud de Dunăre. Mahmud își depășește

este arestat pe drumul comercial Brașov – Câmpulung de către ostașii unguri. Motivul pentru care Matias a luat o asemenea decizie este nesiguranța. Totuși, după 12 ani, același Matias îl eliberează pe Vlad, acesta devenind căpitan în armata regelui. Ca urmare a eforturilor conjugate moldo-transilvănene, Vlad ajunge pentru a treia oară pe tron, la 16 noiembrie 1474. Domnia nu durează mult; Vlad trebuie să facă față unui nou atac turcesc, în urma căruia, se pare, este asasinat de către proprii oameni, care l-au confundat cu un turc. Supranumele purtat de tatăl lui Vlad Țepeș, Dracul, provine de la faptul că acesta era membru al Ordinului Dragonului, ordin ce avea ca scop lupta împotriva ereticilor și a necredincioșilor și păstrarea

ȘI ISTORIE

valorilor catolicismului occidental. De la numele acestui ordin, au început să apară tot felul de derivații: Dracula, Drăculea, Dragulia, Dracea. Totuși, numele de Dracula reprezintă unicul element comun al legendei medievale cu legenda modernă, născută prin

contribuția autorului irlandez Bram Stoker, care a preferat să accentueze negativismul personajului. În ceea ce îl privește pe Vlad, există numeroase legende legate de caracterul său sau de calitățile militare. O serie de istorici precum

Georgios Sphrantzes nu menționează decât în trecut de campania lui Mehmet II sau de Vlad Țepeș. Pe de altă parte, Ducas și Laonic Chalcocondil sunt surse de primă mână. Istoricii bizantini au încercat să creeze o istorie

obiectivă a vremii, dar cu un oarecare accent pe istoria Imperiului Otoman, a cărui putere creștea nestăvilă.

De la ei aflăm faima de care se bucura Țepeș, de frica pe care o inspira nu numai soldaților turci, cât și propriilor oameni, ceea ce îi determina pe cei din urmă să nu-l trădeze. Critobol din Imbros, bizantin care s-a pus în slujba Înaltei Porți, scrie o istorie ce înclină vădit spre Imperiul Otoman, și spune despre Vlad că „uitând de toate, și-a arătat răutatea față de cel ce s-a încrezut într-însul, și s-a răsculat”, caracterizându-l astfel drept trădător. Izvoarele turcești pomenesc despre Țepeș, răutatea și cruzimea de care dădea dovadă, precum și metoda de pedeapsă preferată: trasul în țeapă, de unde i se trage și „porecla” de Țepeș. Cele 2 legende despre viața lui Vlad Țepeș, cea slavă și cea germană, ne dau informații apropiate despre „plăcerea” lui Vlad de a folosi pedeapsa sa favorită – trasul în țeapă. Acestea sunt, totuși, cele mai mari legende ce au în centrul lor personalitatea unui domn român, iar istoria ține să-și demonstreze veridicitatea că această aureolă mitică i-a fost conferită lui Vlad, și nimănui altcuiva. Desigur, dacă vom analiza cele 2 legende vom observa că cea occidentală tinde să exagereze, dar, trebuie să ținem cont de faptul că această legendă a luat naștere și a devenit cunoscută într-un mediu oarecum potrivit lui Vlad. Însă, nu putem face abstracție de atmosfera Europei Apusene, ce era caracterizată de fanatisme religioase, de celebra *Inchiziție* sau de Italia condusă cu forța de familia Borgia, are oare rost să ne mai întrebăm de unde această sete a europenilor de atunci pentru imagini demonice și însângerate? De asemenea, cum orice vorbă poate fi interpretată sau considerată controversată, același lucru se poate spune și despre istorie. Părerile împărțite ale istoricilor, asupra faptelor lui Vlad Țepeș, care de altfel nu pot fi judecate, lasă posibilitatea unei viziuni proprii asupra acestui domn român. Încă o întrebare persistă: Ar mai fi stărnit Vlad un asemenea interes fără caracterul, personalitatea și faptele sale atât de controversate?

Cornelia Iscovescu

PRIMA CARTE DE BUCATE TIPĂRITĂ

„Kuchenmaisterey“ este prima carte de bucate tipărită înainte de anul 1500. Titlul este compus dintr-un singur cuvânt, sub el aflându-se o xilogravură care înfățișează o bucătărie în care lucrează niște persoane. Nu există nicio indicație privind locul sau anul în care a fost tipărită, dar este incontestabil faptul că trebuie să fie din anii 1400. Paginile cărții nu sunt numerotate, iar custodele lipsește și el. La începutul prefeței și al primei părți sunt letrine colorate, ornate cu motive vegetale: un A și un D. Astfel descrie Lessing cartea „Küchenmeisterei“, care a intrat în posesia bibliotecii Herzog August din Wolfenbüttel, după moartea sa și care a servit ca model pentru ediția în facsimil care se găsește la Biblioteca Academiei Române, dăruită de către Constantin Caradja. În dedicația sa, Caradja evidențiază faptul că „botorogul și celelalte unelte și oale (care sunt menționate în această carte) sunt exact de același tip ca cele utilizate încă azi, în gospodăriile noastre (vezi ilustrația la pag. 5)”.

Astăzi se știe că această broșură, publicată fără nicio indicație de loc sau an, a fost tipărită de Peter Wagner la Nürnberg în 1490, la cinci ani după ce același tipograf publicase cea mai veche „Küchemeisterei“ datată la 10 noiembrie 1485. În multe biblioteci există colecții de rețete scrise de mână, mai vechi, ce alcătuiesc diverse capitole în manuscrise de medicină, în special în farmacopee, dar care se găsesc rareori ca manuscrise independente. Ele dau întotdeauna impresia unei colecții aleatorii de rețete care nu se dorește în niciun caz a fi completă. Dacă plasăm incunabilele pe tema „Küchenmeisterei“ în ordine cronologică, atunci tipăritura de la Nürnberg al lui Peter Wagner din anul 1485 se află în mod clar la începutul listei. Vocabularul tipăriturilor din Nürnberg este unul germanic și doar fonetica este franconiană-nürnbergheză, acest lucru putând fi explicat prin faptul că primul tipograf a folosit ca model un manuscris șvăbesc. În cei cincisprezece ani dintre 1485, anul publicării celei mai vechi ediții dateate, și sfârșitul secolului, pot fi urmărite cu certitudine 12 ediții diferite ale „Küchenmeisterei“, unele dintre ele au supraviețuit doar într-un singur exemplar, ceea ce este de înțeles pentru o carte de acest gen, periclitată de utilizarea

zilnică, mai mult ca sigur însă au mai existat și alte ediții din secolul al XV-lea care au dispărut fără urmă de-a lungul timpului.

Textul a fost retipărit și în secolul al XVI-lea și chiar în secolul al XVIII-lea. Ocazional, aceste retipăriri au apărut sub un alt titlu, cum ar fi „Neu wolzugerichtes Kochbüchlein“.

Cu toate acestea, în afară de

latitudinea bucătarului să decidă ce cantitate de condimente să folosească.

Se poate spune deci, că dacă cineva este în căutare de instrucțiuni de gătit pentru mâncăruri de zi cu zi, le caută în van în „Küchenmeisterei“. Toate acestea sunt de la sine înțelese, deoarece cartea nu este decât o colecție de rețete pentru bucătăria

burgheze care încercau să adopte obiceiurile claselor sociale superioare, în funcție de veniturile lor. În același timp, ne arată ce produse vindea negustorul de condimente în magazinul său, vânzătorul de fructe la piață și măcelarul pe teigheaua cu carne. O mare parte din ceea ce omul simplu vedea ca hrană de zi cu zi pe masa sa lipsește din aceste rețete de bucătărie fină. De exemplu, căutăm în zadar instrucțiuni despre cum se prepară carnea de vită, pentru că era considerată prea grosieră. Carnea de porc și cea de găină, care se mai găseau încă la acea vreme în fiecare gospodărie mai mare erau primele alegeri în bucătărie. Carnea de oaie sau cea de vițel erau mai rar gătite, la fel ca și gâsca friptă, ce nu era considerată un fel de mâncare pentru nobili, iar rațele erau foarte rar crescute în gospodărie. Este menționată însă carnea de cerb și cea de căprioară, precum și carnea de păsări sălbatice, cum ar fi prepelițele, gaițele și păsările mici de pădure, toate fiind considerate mâncăruri alese. În mod curios însă, lipsește carnea de iepure, un vânat foarte apreciat la acea vreme. Fazanul, care era deja crescut în voliere de către carolingieni, era considerat încă un vânat foarte rar. În Germania Superioară, patria cărții noastre de bucate, în bucătărie se folosea aproape exclusiv pește de râu. Astfel, găsim menționate știuca, bibanul, somonul și anghila, dintre peștii de mare însă, doar stocul uscat este menționat, dar nu și heringul, care era deja cunoscut în toată Germania la sfârșitul Evului Mediu, fiind consumat sărat sau afumat. Carnea de castor era considerată ca o mâncare de „pește“, prin urmare, coada de castor era acceptată ca hrană de post. Înainte de pesta racilor, aceștia erau disponibili în cantități mari în multe râuri din Germania și erau atât de ieftini, încât se interzicea oamenilor de rând să mănânce raci mai mult de o dată pe săptămână. Animalele sacrificate pentru a fi gătite și peștele erau aproape în întregime mâncate, mai puțin vezica biliară. Măruntaiile, chiar și ale animalelor mai mari, erau considerate un fel de delicatessă, atunci când erau fierte sau preparate în oțet, astfel încât nu trebuie să ne surprindă faptul că putem găsi în cartea noastră de bucate și rețete pentru prepararea jeleului din oase și solzi de pește. Legumele erau rar consumate în acea perioadă. „Küchenmeisterei“ oferă câteva rețete de preparare a napilor, a mazării, spanacului și verzei. Lintea, ridichile și mult iubitul sparanghel, lipsesc. Legumele erau în mare parte cultivate în fermele din jurul orașelor și oferite spre vânzare în piețe. Fructele de livadă proveneau tot din aceste ferme, dacă nu erau cultivate de cetățeni pe propriile terenuri. La mare căutare erau merele, perele de diferite soiuri, gutuile și nucile. Murele și zmeura erau culese numai din pădure, la fel și coacăzele,

modificări minore, acestea conțin mereu același text ca și „originalul“. „Küchenmeisterei“ nu este o carte de bucate în sensul obișnuit al cuvântului. Ea este scrisă pentru maeștri în arta culinară, nu pentru ucenici. Se presupune că, oricine caută sfaturi în ea, știe deja să gătească. De aceea nu există informații despre cantitățile ingredientelor. „Ob du die masz recht kanst treffen so bistu ein rechter Koch“ („Dacă știi măsurile corecte, atunci ești un bucătar bun“), iar majoritatea cărților de bucate manuscrise din acea vreme consideră că ar trebui să fie lăsat la

rafinată, cu câteva sfaturi de igienă și câteva instrucțiuni de preparare a mâncării pentru oamenii suferinzi de anumite afecțiuni.

În prefață, tipograful sau autorul afirmă clar ce anume a urmărit prin publicarea acestei cărți: „Prin urmare, în această broșură, numită „Küchenmeisterei“, sunt descrise și indicate pe scurt și cu folos, diverse feluri de mâncare așa cum ar trebui să fie pregătite și servite atât prinților și domnilor, fie ei clerici sau laici, cât și oamenilor de rând“. Cartea „Küchenmeisterei“ este un document care ne oferă o perspectivă asupra vieții cercurilor

ÎNAINTE DE ANUL 1500

pentru că acestea nu erau considerate demne de a fi cultivate în grădină. Prunele, prunele de Damasc, caisele și piersicile lipsesc din această carte de bucate.

Bucătăria medievală folosea un număr extraordinar de mare de mirodenii, nu numai ierburi cultivate în propriile grădini sau culese de pe câmpurile și din pădurile locului, ci și multe ierburi provenite din alte țări, care erau importate în Germania, prin Veneția. Ghimbirul, piperul, scorțișoara și nucșoara erau ingrediente prețioase, și nicio bucătărie demnă de statutul său, nu se putea lipsi de ele.

Smochinele, curmalele, portocala amară și sultaninele erau folosite exclusiv drept condimente.

Și unele condimente locale erau foarte apreciate astfel, o jumătate de kilogram de șofran, condiment obținut din stigmatul crocusului galben, valora cât un cal, deși era cultivat pe câmp. Din „Küchenmeistere”, în care sunt enumerate aproximativ 20 de plante din grădină și o duzină de plante medicinale sălbatice, lipsesc arnica, măcrișul, tarhonul și leușteanul.

În locul zahărului, foarte scump la acea vreme, cartea noastră de bucate folosește, cu precădere mierea. Turta dulce rasă, adesea recomandată ca liant, nu era turtă dulce în sensul modern, ci pâine

aromatizată cu piper sau semințe de chimen.

Partea medicală din „Küchenmeistere” este slab reprezentată. Faptul că autorul numește stomacul „prințul organelor interne” este de înțeles, din punctul de vedere al bucătarului, însă toate îndrumările și recomandările cărții sunt preluate ca atare din literatura medicală (de exemplu din Pseudo-Albertus, *Secreta mulierum*).

Cartea lui Peter Wagner a declanșat o adevărată avalanșă de literatură gastronomică în Germania, care a continuat pe tot parcursul secolului al XVI-lea. În cea mai mare parte, aceste cărți de bucate au urmat îndeaproape modelul versiunii oferite de tipograful din Nürnberg al primei „Küchenmeistere” germane, pe lângă unele trăsături exterioare preluând și multe dintre rețete.

Ar fi îmbucurător dacă următoarea reproducere a cărții

„Küchenmeistere” a lui Peter Wagner ar încuraja acordarea unei atenții mai mari primelor tipărituri care se ocupă cu arta culinară, deoarece ele reprezintă o sursă pe nedrept neglijată de cunoaștere a obiceiurilor și a stilurilor de trai de odinioară.

Manola Ciobanu

Von allen Speysen vund
Gerichtenꝛ. Aller hand art künst-

lich vund wol zū kochem/einmachen vund bereyten.
Dabey eins yeden Essens wirkung vnd natur/zū auffent-
haltung menschlicher gesundeheyt. Durch den hochges-
lereten vnd erfarnen Platinam/Bapfts
Pij des andern Hoffmeister.

Weman Weyn vnd Essig wol erzie-
hen/behalten vund widerpungen/Auch mit aller hand Breu-
tern vnd Specereyen zū gesundeheyt/bereyten
vñ geprauchten sol. Alles new vnd oiden-
lich zū samen gepiacht.

M.D.XXXVI.

Küchenmeistere, Augsburg: Heinrich Steyner, 30. IX. 1536.
Als Verfasser wird auf dem Titel fälschlich Platina genant.

BIBLIOTECA
ACADEMIEI
ROMÂNE
Küchenmeister.

CĂRȚILE APOCRIFE ÎN LITERATURA NOASTRĂ VECHĂ

Cărțile apocrife, incluse de către cercetători între cărțile populare, sunt prezente în colecțiile Bibliotecii Academiei, de cele mai multe ori, înglobate în fondul de Carte românească veche. Acestea apar în literatura noastră veche încă din secolul al XVI-lea, mai ales în Transilvania și sunt răspândite în întregul areal românesc, traduse din literatura greacă sau slavă. Unele dintre ele sunt legende privitoare la Vechiul și Noul Testament, altele sunt texte utilizate ca talismane sau amulete. Din rândul acestor texte, savant analizate de N. Cartoian în volumul *Cărțile populare ... vom aminti Legende despre Adam și Eva, Legenda lui Satanail și Avestița (sau Avizuha), Aripa Satanei*, cunoscută și sub denumirea de *Samca* (folosită ca talisman), ca și *Legenda lui Sisoe*, o variantă de *Samca*, *Legenda lui Melchisedec*, *Descoperirea celor 12 Vineri Mari*, *Evanghelia lui Nicodim*, *Legenda lui Avgar*, *Legenda Duminecii (sau Descoperirea Sfintei Liturghii)*, *Tâlcul Sfintei Liturghii*, *Visul Maicii Domnului*, *Numele lui Hristos*, *Numele Precistii și Scrisoarea lui Lentul*, *proconsulul roman*, *Sentința lui Pilat*, *Chinurile Mântuitorului*, *Lemnul crucii*, *Veșmântul lui Hristos*, *Prosopografia Mântuitorului* (înrudită cu *Scrisoarea proconsulului Lentul* și cu *Legenda lui Avgar*), *Prosopografia Maicii Domnului* și altele. Putem ușor observa că multe dintre aceste cărți încearcă să completeze, într-o manieră naivă, date cu privire la viața și patimile lui Hristos, absente din textul celor patru Evanghelii. Referindu-ne la cărțile populare, ne vom opri în special la acelea care au cunoscut o difuzare manuscrisă mai largă (așa cum o atestă numărul lor în colecțiile Bibliotecii Academiei), rod al activității unor cunoscuți copişti de pe întregul cuprins al țării.

Deoarece acest gen de literatură nu a fost tipărit, cu excepția câtorva ediții destul de târzii din *Floarea darurilor*, din *Calendare*, din *Bucoavne* sau din *Alexandria*, ele au circulat, până târziu, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, în copii manuscrise.

Floarea darurilor, operă creată în secolul al XIII-lea de călugărul Tommaso Gozzadini, formată din istorioare și maxime care aparțin literaturii italiene medievale, fiind una dintre cele mai vechi cărți populare care au circulat la români. Acest gen de literatură ilustrează contactele timpurii dintre cultura română și cea europeană. Cartea conține treizeci și cinci de capitole, fiecare fiind format din definiția virtuții și a viciului, o raportare metaforică la un animal, citate sentențioase din diverși autori și o scurtă parabolă moralizatoare.

Un alt roman popular, cel mai cunoscut de altfel în epocă,

Alexandria, al cărui text original datează din secolul al III-lea î. Ch., a fost scris în Egiptul elenistic în limba greacă, de un anonim. Atribuit în mod fals istoricului Calistene, denumit uneori „Pseudo-Calistene”, evocă, apelând adesea la elemente miraculoase, fantastice, războaiele lui Alexandru Macedon. Din Egipt, romanul a călătorit apoi în Răsărit, în țările care făcuseră parte din Imperiul lui Alexandru cel Mare și s-a răspândit cu deosebire în Imperiul Bizantin, unde a căpătat un colorit creștin. Din Bizanț, romanul a pătruns în Apus prin traduceri latine; în secolul al XIII -lea s-a făcut o

traducere în sârbo-croată, identificată ulterior ca izvor al primei transpuneri românești a *Alexandriei*, realizată în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Această alcătuire complexă, ale cărei surse nu sunt întru totul elucidate, dar cu un conținut atractiv, explică penetrarea și difuzarea pe scară largă; din Italia renescentistă cartea a străbătut progresiv frontierele Europei, depășindu-le. Cea mai completă traducere este aceea făcută de Filotei la 1700 și tipărită de Antim Ivireanul. Elemente din *Alexandria* au intrat în folclor (colinde, orații etc.) și în onomastica populară. Oana Lucia Dimitriu

TEZAU Foaie a Bibliotecii Academiei Române. Calea Victoriei Nr. 125, Sector 1, București
COLEGIUL DE REDACȚIE
 Redactor șef: Petre Mihai Băcanu
 Redactori: Gabriela Dumitrescu, Lorența Popescu, Oana Lucia Dimitriu, Luminița Kövari, Carmen Albu
 Tehnoredactare/Prezentare grafică: Hașegan Ștefan Dumitru
 Gabriela Dumitrescu
Tezaur (București)
 ISSN 2784 – 062X ISSN-L 2784 – 062X